

УДК 78.01: 378.14(477.87)(091)“1919/1939”

Д 21

Ірина ДАЦКІВ

**ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ
У ГАЛУЗІ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА
НА ЗАКАРПАТТІ (1919 – 1939 рр.)**

У статті на основі аналізу історичних джерел та архівних документів і матеріалів розкрито культурно-історичні передумови становлення й розвитку музичної освіти на Закарпатті (1919 – 1939 рр.). З'ясовано вплив на розвиток музикування регіональних традицій та персональний вплив видатних діячів культури і мистецтва. Встановлено, що ефективність розвитку музичного мистецтва визначалася рівнем професійної підготовкою музикантів. Визначено цінність досвіду фахової підготовки музикантів у реалізації практики поєднання споріднених галузей науки при підготовці фахівців.

***Ключові слова:** професійна освіта, підготовка фахівців, фахова музична освіта, музичне мистецтво.*

Постановка проблеми. Працевлаштування випускників професійних освітніх закладів – одна з актуальних проблем сучасного українського суспільства. Невичерпним джерелом вдосконалення є актуалізація історичного досвіду професійної підготовки фахівців у різних регіонах України. Цінний досвід музичної освіти може суттєво підвищити ефективність сучасної загальної й професійної музичної освіти в Україні.

Нормативно-правове поле професійної освіти окреслено змістом законів України “Про освіту” (1991), “Про професійно-технічну освіту” (1998), положень Національної доктрини розвитку освіти (Україна ХХІ століття), Концепції розвитку професійно-технічної освіти в

Україні (2010 – 2020 рр.), Постанови Кабінету Міністрів України від “Про перелік напрямів, за якими здійснюється підготовка фахівців” від 13 грудня 2006 р. № 1719 (1719-2006-п) та ін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості освітніх процесів на Закарпатті міжвоєнного періоду розкривають роботи О. Бенци, З. Нагачевської, М. Баяновської, М. Кляп, М. Кухти, І. Мицишин, Г. Розлуцької, О. Фізеші та ін. Дослідження у галузі загальної теорії та історії освіти й музичного виховання на теренах Західної України знайшли висвітлення у працях науковців: Й. Баглей, І. Бермеса, В. Гомонная, І. Гринчука, В. Мадзігона, Л. Масоли, С. Павлишина, С. Процик, О. Смоляк, Т. Росул, Е. Тайнел, Є. Федетова, І. Хланти та ін.

Віддаючи належне дослідникам проблем професійної підготовки фахівців у галузі музичного мистецтва, слід відзначити, що у вітчизняній педагогічній літературі майже відсутні дослідження теорії і практики професійної підготовки вчителів музики, керівників мистецьких колективів, у яких би визначалися теоретико-методичні підходи до побудови змісту цієї підготовки, організаційно-педагогічних форм і методів навчання і виховання. Проблема професійної підготовки фахівців у галузі музичного мистецтва у перелічених вище публікаціях відображена фрагментарно.

Мета статті – розкрити особливості підготовки фахівців у галузі музичного мистецтва на Закарпатті (1919 – 1939 рр.).

Суспільно-політичні зміни початку ХХ ст. позитивно позначилися на розвитку Закарпаття, яке під назвою Підкарпатська Русь увійшло до складу Чехословацької Республіки. У державі панувала атмосфера демократії, національної терпимості. ЧСР перебувала на піку економічного розвитку, це сприяло швидкій ліквідації наслідків війни. Підкарпатська Русь прискорено проходила початковий етап буржуазно-демократичного розвитку, який характеризувався національно-культурним піднесенням. Загальна демократизація мистецтва, необмежений доступ до європейського мистецтва, жвавий аматорський рух викликали потребу в кваліфікованих кадрах у галузі музичної освіти.

Єдиним навчальним закладом підготовки вчителів співу залишилася Ужгородська півчо-учительська семінарія. До навчального

плану семінарії введено обов'язкові музичні предмети: музику, спів, церковний спів. Викладачами музичних дисциплін запрошені професійні музиканти: С. Фенцик (1921 – 1922 н.р.), О. Приходько (1922 – 1938 рр.), С. Гладоник (1938 – 1940 рр.), Ю. Костюк (1940 – 1943 рр.) і Н. Петрашевич (1943 – 1944 н.р.). Проводилися репетиції хору для практичного відпрацювання диригентських навичок. Для перевірки організовували концерти. У 1923 р. в результаті систематичної роботи створено хор учнів під керівництвом О. Приходько. Колектив складався із 90 – 100 членів і виконував не тільки духовну музику, але й народні пісні та твори композиторів-класиків: Й.С. Баха, В.А. Моцарта, Е. Гріга, Б. Бартока, З. Кодаї, Л. Бардоша та ін. Крім участі у богослужіннях, хор виступав на шкільних урочистостях і за межами краю [5, 85].

У 1938 р. з приходом угорської влади Ужгородську гімназію перейменували на Унгварську Мадярську Королівську Державну гімназію (з угорським та карпаторуським відділеннями). Уроки співу стали обов'язковим предметом у початкових класах. Однак традиції навчального закладу сприяли тому, що у 1939 р. було відновлено роботу хору під керівництвом Янки Гергелі на угорському та Віри Ромішовської, а згодом Дезидерія Задора – на українському відділенні.

Фахова підготовки в галузі музики сприяла ефективному розвитку музичного мистецтва в Підкарпатській Русі. Слушно О. Грін вважає цей період “музичним ренесансом краю”. Підготовка музикантів здійснювалася якісно і швидко завдяки наповненню змісту навчання предметами мистецького циклу у навчальних закладах різного типу: семінаріях, гімназіях, школах, тощо та створенню спеціалізованих мистецьких закладів. Музики закарпатців навчали місцеві діячі та музиканти-емігранти, які викладали у державних та приватних навчальних закладах. У регіоні створювалися музичні школи різного типу. В Ужгороді на кошти міської влади та відомого скрипаля Нандора Плотені успішно продовжувала свою діяльність міська музична школа, приватні скрипкові школи Гусара Ернста, Віри Ромішовської, гри на фортепіано Софії Дністрянської та ін. [3, 38 – 42], [4].

На основі передового педагогічного досвіду чеських учителів у музичних школах навчання здійснювалося на різних рівнях. Перший – початковий рівень навчання – давав змогу учням опанувати гру на музичному інструменті, отримати певні знання з музичної грамоти, сольфеджіо і набути навичок колективного музикування. Другий – вищий, – окрім вищеназваних дисциплін, передбачав вивчення гармонії, історії світової музики, музичних форм, естетики, методики, психології, педагогіки та дидактики. Після закінчення повного курсу випускник музичної школи отримував свідоцтво, яке дозволяло йому займатись педагогічною діяльністю в аналогічних навчальних закладах або вступати на навчання до консерваторії.

Музичне мистецтво продовжувало свій розвиток у релігійних закладах при церковних школах, інтернатах та ін. Грати на скрипці та клавирі навчали і в реальній гімназії сестер Василіянок в Ужгороді. Музичний розвиток освіти краю підтримували чеські урядовці та військові. Головнокомандуючий Підкарпатської Русі генерал Еннок (1922) долучається до створення при товаристві “Філармонія” музичної школи для місцевих дітей з безкоштовним навчанням. Основну частину учнів музичної школи склали вихованці гімназії. У 1922 р. С. Фенцик заснував учнівське “Музичне товариство”, яке складалося з хору й оркестру і діяло до 1929 р. Воно було обов’язковим учасником свят та урочистостей. Нотна бібліотека товариства нараховувала 37 партитур, оркестр складався із струнно-смичкових інструментів, роялю і фісгармонії [3, 30].

У 1933 р. Шкільний реферат Крайового Уряду Підкарпатської Русі затвердив нові навчальні плани для горожанських і народних шкіл. Уроки співу стали обов’язковими щотижнево. Їх метою було виявлення і виховання музичних здібностей дітей, розвиток естетичного і патріотичного почуттів, підготовка учнів до співу в церкві, виховання любові до музики тощо. Учні виконували такі види музичних вправ: дихальні, вокально-інтонаційні та ритмічні, вивчали теорію музики, ознайомилися з біографіями і творами видатних композиторів. Окремим предметом залишався церковний спів. Учителі

створювали учнівські хори і оркестри, проводили виховні заходи з музичним супроводом.

Підтримка урядом мистецьких змагань принесла позитивні результати. У 30-х рр. ХХ ст. шкільне хорове та інструментальне музикування набуло характеру масового явища і сформувало музичні смаки закарпатців. Успіх залежав від навчально-методичного забезпечення. Більшість нотної і навчальної літератури складала угорські та чеські підручники. Місцеві композитори-аматори укладали шкільні співаники і хорові збірники, насичені фольклорними зразками, вважаючи їх ефективним засобом мистецького виховання. Кращими, на погляд мистецтвознавців, є праці Л. Тиблевича – “Русській псеґенник для дтґей и молодежи” (Ужгород: “Боян”, 1920 р.), Г. Гузенного – “Сборник трехголосных песен для школьных детских хоров” (В. Березний, 1930 р.), П. Щуровська-Росиневич – “21 народна пісня в триголосному укладі для шкільних хорів” (Ужгород, 1936 р.), Г. Мельника та П. Миговка – “Школьный діточий хор”, (Прага, 1937 р.), інструментальні п’єси для фортепіано Ж. Лендела та ін. Педагогічне товариство здійснювало видання підручників з теорії музики – “Орішок теорії музики” (Севлюш, 1937 р.) автора М. Беловарій [1, 3].

В Ужгороді у кінці 20-х рр. була відкрита приватна музична школа Ж. Лендела. Відомий піаніст працював разом із такими педагогами, як К. Воска Г. Ілона, Б. Шарлотта. У музичній школі учні, крім гри на інструментах, отримували знання з сольфеджіо, гармонії, історії музики. Серед найкращих учнів школи були: майбутній піаніст, фольклорист, педагог, композитор Д. Задор, В. Новак (у майбутньому – директор Берегівської дитячої музичної школи), Д. Дулішкович (майбутній диригент, композитор) та ін.

Дослідження свідчать, що повагою закарпатців користувалися викладачі музики З. Гут, І. Ладані, Я. Гергелі, П. Мавроматі, Р. Дьордь – в Ужгороді, Е. Шпіцер, Ф. Гінек, А. Палкович, І. Лаутнер, Д. Кізман, Е. Горачек, Н. Скирпа, Л. Валд, Я. Ламач в Мукачеві, А. Бартош, Е. Керені, К. Галанта – у Севлюші (Виноградові), Р. Бенедек – в Хусті, І. Тракслер – у Солотвині, Д. Болаж – у Вилку, М. Зейкань – в Кам’яниці. Учні музичних навчальних закладів

виступали з концертами перед громадськістю Ужгорода. Їх репертуар вказує на високий фаховий рівень навчання [5, 88].

Висновки. Усе вищенаведене дає підстави зробити певні висновки. Завдяки демократичній політиці ЧСР склалися сприятливі умови для розвитку професійного музичного мистецтва у Підкарпатській Русі. Міжвоєнне десятиліття ознаменувалося появою нових форм мистецького спілкування. Масовий культурний рух отримав професійну основу. Відомі музиканти проводять активну концертну роботу, формують свої школи та закладають основи професійного виконавства. Більшість обдарованої закарпатської молоді отримує музичну освіту в закладах різного типу. Разом із активною організацією музичної освіти відбувається динамічний прогрес її змістово-методичного наповнення. Професійна освіта музикантів поєднувала споріднені спеціальності: вчителя початкових класів, священика, музиканта і забезпечувала необхідну фахову підготовку у споріднених напрямках педагогічної діяльності.

При державній підтримці активно формувався потенціал музичної еліти з місцевого походження. Нова генерація мистецької інтелігенції активно долучалася до національно-культурного відродження створенням музичних творів, різноманітних збірок, навчальних посібників, підручників, тощо. Талановиті музиканти вдосконалювали професійну майстерність у кращих європейських вищих навчальних закладах: Празькій і Будапештській консерваторіях. Після повернення на батьківщину їх педагогічний доробок ставав основою для наступного покоління мистців.

Подальших наукових студій потребує організація навчання та зміст фахової підготовки музикантів у вищих навчальних закладах Закарпаття.

Література

1. Беловарій М. Орішок теорії музики / М. Беловарій. – Севлюш, 1937. – 30 с.
2. Грін О.О. Професійне музичне мистецтво Закарпаття ХІХ – першої половини ХХ століть: історичний аспект / Олександр Олександрович Грін. – Ужгород : Госпрозрахунковий редакційно-видавничий відділ управління у справах преси та інформації, 2004. – 160 с.

3. Звѣдомлення руськоѣ держ. реал. гімназіѣ и ей ровнорядных оддѣлов чешскословенских и малярських в Ужгород за шк. рок 1923 – 24. – Ужгород : Унію, 1924. – 72 с.

4. Орос І. Спадщина Софії Дністрянської в Ужгороді / Іван Орос [Електронний ресурс]. – Режим доступу zakarpattja.livejournal.com/13149.html.

5. Росул Т. Музичне життя Закарпаття 20 – 30-х років ХХ століття : монографія / Тетяна Росул. – Ужгород : ПоліПрінт, 2002. – 208 с.

Ирина Дацкив. Подготовка специалистов музыкального искусства на Закарпатье (1919 – 1939 гг.). В статье на основе анализа исторических источников и архивных документов и материалов раскрыто культурно-исторические предпосылки становления и развития музыкального образования в Закарпатье (1919 – 1939 гг.). Обнаружено влияние региональных традиций музицирования, персональное влияние выдающихся деятелей культуры и искусства. Установлено, что эффективность развития музыкального искусства определялась уровнем профессиональной подготовкой музыкантов. Определена ценность опыта профессиональной подготовки музыкантов в реализации практики сочетания родственных отраслей науки при подготовке специалистов.

Ключевые слова: профессиональное образование, подготовка специалистов, профессиональное образование, музыкальное искусство.

Datskiv Iryna. The training of specialists in the field of musical art in Transcarpathia (1919 – 1939). On the basis of the analysis of historical sources and archival documents it has been disclosed cultural and historical background of the formation and development of music education in Transcarpathia (1919 – 1939). It was influenced by regional traditions of music-making, personal impact of outstanding people in the field of art and culture. It was established that the effectiveness of the music art development was defined by the level of professional training of musicians. The value of professional training of musicians was underlined and this fact influenced on the implementing musicians' practice combining related branches of science and training.

Key words: professional education, training, professional music education, music art.